

גורה ההיכל

לע"ג הטהורה של מורנו ורבינו עט"ר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל גלב"ע ה"י בטבת תשע"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ	מוצ"ש	ר"ת
4:18	5:21	5:53
ב"ב		
4:05	5:20	5:55
ירושלים		

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח"י נחשוני 3 (מאחורי בתינכים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת ויחי י"ג בטבת תשע"ט, גליון מס' 460

חידה לפרשת השבוע

שמו ביהודה
כינויו ביששכר
ונמצא באפרים.

רמז: יש אחריה במשנה.

נושא הלכתי לפרשת השבוע

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

ביטול מתנה שניתנה באונס

[בראשית מ"ח, ה] וְעֵתָה שְׁנֵי בָנָיָךְ וְגו' אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה פְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי.

שאלה: שכן רצה להוציא מרפסת על גבי חלון חבריו, והשכן התחתון התנגד, ואיים למסור תלונה לעירייה. והתפשר עמו העליון, ונתן לו סכום כסף כדי שיסכים שיבנה המרפסת. ומסר מודעה שהוא אנוס לתת הכסף. האם יוכל להוציא מהשכן את מה ששילם לו.

קרקעותיו ושותקת מחמת נחת רוח, שלא יאמר הבעל עיניך נתת בגירושין או במיתה. אבל אין האשה מוחלת לבעלה זכות שיש לה עליו, מחמת נחת רוח. דאין כאן איבה אם לא תמחול לו, ומחילה גמורה היא. וביאר הבית שמואל (שם, יח) שאין דין זה סותר למה שכתב הרשב"א (שו"ת א, תתפג) והובא ברמ"א (אבה"ע קה, ה) שאם היה בעלה מתקוטט עמה ומחלה כדי שתשב בשלוה, אפילו לא מסרה מודעה מחילתה בטלה. דהא קיימא לן (עיין חו"מ רה, יא ברמ"א) במתנה ומחילה שאין צריך מסירת מודעה. אלא כאן כיון דיש עליה דין ודברים, הוי פשרה, וצריך מסירת מודעה.

שינויי נוסחה בין השו"ת לטור בטעמי דחיית ביטול המחילה
בדברי תשובת הרא"ש מצאתי שינויי גירסא בין נוסחת ספר תשובות הרא"ש לנוסחת הטור, שלא עמדו עליהם עורכי המהדורות החדשות. במהדורות

הקושי באריכות דברי יעקב ליוסף

תחילה נדון מעט בענייני ביטול מתנה שניתנה באונס, על פי דברי הספר הנפלא ארוחת תמיד (להג"ר שמואל יצחק מודיליאנו זצ"ל, בעל שו"ת נאמן שמואל, הרב הכולל בשאלוניקי, תנ"ה-תס"ד), שבו ביאר המגיה (רבי יוסף שמואל מודיליאנו זצ"ל נכד אחיו) כמין חומר את דברי יעקב ליוסף, שלכאורה היה יכול לומר בקיצור שנותן ליוסף את חלק הבכורה. וגם למה הוצרך לספר את כל ענייני קבורת רחל בדרך אפרת, ואמרו חז"ל (הובאו ברש"י כאן) כדי שתבקש רחמים על בניה בגלות, וצריך ביאור מדוע סיפר זאת כאן. גם אם רצה לומר שאפרים ומנשה יטלו שני חלקים בארץ, היה לו לומר בפירושו, ולמה אמר זאת ע"י הקביעה אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי.

מתנה מאונס אינה מתנה

וביאר על פי דברי השו"ע חו"מ (רמב, א): הנותן מתנה מחמת אונס שאנסוהו ליתן אינה מתנה וכו'. וכתב הסמ"ע (א): דדוקא באנסוהו למכור, אמרינן אגב אונסי וזווי גמר ומקני, אם לא מסר מודעה, כמו שכתבו הטור והמחבר לעיל (רה, א), אבל במתנה, כיון דלא מקבל זווי, בגילוי דעת בעלמא דלא ניחא ליה במתנה שנותן, מבטלינן המתנה וכו', כל דלא ניחא ליה ונותן, ודאי מטעם שום דבר נתנו, והוא האונס ליתן לו ולא בלב שלם, עיי"ש. אם כן במתנת יעקב ליוסף יש לפקפק, שאולי לא היתה בלב שלם, אלא כדי שיקבור אותו יוסף בארץ ישראל.

מחלה על כתובתה כדי שלא יגרשנה אינה מחילה באונס

בעקבותיו נברר מעט בענייני טענת אונס במתנה. בתשובת הרא"ש (ש, לה, ז) הובאה בשו"ע (אבה"ע קיה, יז), באשה שמחלה לבעלה כתובתה ונדונייתה מחילה גמורה, וטוענת שמחלה מפני היראה, שהיה מגזם לה לגרשה או לישא אחרת, מפני שלא היתה יולדת. והשיב שאין זו טענת אונס לבטל המחילה, כי בדין היה עושה לישא אשה אחרת לקיים פריה ורביה, והיא שיחדתו בממון למנעו מלישא אחרת. ועוד דאין אונס זה גלוי. ועוד דלא מסרה מודעה. ולא שייך לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, אלא כשהבעל מוכר

ביהמ"ד הגדול "היכל אברהם צבי" - נוה אחיעזר
ע"ש מרן הגה"ק רבי אברהם צבי ווייס זצוק"ל גאב"ד נוה אחיעזר
בנשיאות מורנו הגר"י ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר
רח"י נחשוני 3 (מאחורי בתינכים 7) בני ברק

סעודת הילולא וסיום הש"ס
לרגל יום השנה השביעי להסתלקותו לשמי רום של מורנו ורבינו עטרת ראשינו אשר כיהן ברבנות בית מדרשנו ושכונתנו למעלה משלושים שנה, הגאון הצדיק המפורסם הסיידא ופרישא מרן כקש"ת

משה יעקב ווייס
רבינו זצלה"ה
גאב"ד נוה אחיעזר

הננו להזמין את כל מתפללי ביהמ"ד ומוקירי זכרו לסעודת המצוה אשר תיערך בהיכל בית מדרשנו ביום שלישי פר' שמות אור לח"י בטבת בשעה 8:30 בערב

ישא דברים לזכרו הטהור בנו ממלא מקומו כבוד מורנו הרב הגאון רבי **יצחק ישעי' ווייס** שליט"א

ויה"ר שזכות רבינו זצ"ל תגן בעדנו ובעד כל עם ישראל אכ"ר
נהלת ביהמ"ד המשפחה

הטור¹ (אבה"ע קיח, בסופו) גרס: אין זה טענת אונס וכו', ועוד שאין האונס ידוע, דלא מסרה מודעה מעיקרא. ואילו בשו"ת הרא"ש גרס: אין זו וכו', ועוד, דאין אונס זה גלוי, ועוד, דלא מסרה מודעה. - הרי שלגירסת טור נתן הרא"ש שני טעמים לדחיית טענת האשה, א. שאין זה אונס כיון שבדין היה מגרשה. ב. שהאונס אינו ידוע כי לא מסרה מודעה. ואילו לגירסת השו"ת נתן הרא"ש שלשה טעמים לדחיית טענת האשה, א. שאין זה אונס. ב. שהאונס אינו גלוי. ג. שלא מסרה מודעה. החלקת מחוקק והבית שמואל הביאו רק שני טעמים, כנוסחת הטור. טעם אחד שאין כאן אונס, וטעם שני, לחלקת מחוקק, שאין אונסה מבורר, [שבשו"ת הוא הטעם השני]. ולבית שמואל, שלא מסרה מודעה, [שבשו"ת הוא הטעם השלישי].

הגהה המשוה את נוסחת הטור לנוסחת השו"ת

ובחידושי הגהות על הטור ציין שהכנסת הגדולה (הגה"ט קכו) הביא משו"ת מוה"ר יעקב לבית הלוי (ויניצאה שצב, סח בסופו) הגיה 'ולא' מסרה מודעה. ועיינתי בדבריו וראיתי שהקשה על המהרי"ק (קפה) שהבין מדברי הרא"ש דלא חשיב אונס ידוע, מה שהיה מגזם לגרשה. דאף אם אמר לעשות שמא לא יעשהו, וזה משום שלא מוסר מודעה. וכן נראה לכאורה מדברי הרא"ש. ותמה דכיון דמחילה דמיא למתנה, ובמתנה ס"ל להרא"ש דהיכי דמסר מודעה אפי' שלא ידענו באונסו סגי, וכמבואר בפסקיו בבבא בתרא, והביאם הטור בסימן ר"ה (הג"ל). וכיון שכן א"כ מה צריך לומר "ועוד דאין האונס ידוע משום דלא מסר מודעה", והלא אם היתה מוסרת מודעה היה מספיק לה זה בלבד אע"ג דלא היה זכר אונס כלל, דבמתנה גילוי מילתא בעלמא סגי. ולכן מגיה בדברי הרא"ש במקום "דלא מסרה" לכתוב "ולא מסרה", שהרי בתשובותיו באה התשובה בנוסח אחר (כנ"ל), והם שלושה טעמים עיי"ש. ולפי זה כוונת הרא"ש ממש כמו שפסק בפסקיו דבמתנה די או במודעה או באונס, ולזה כתב דהכי ליכא אונס ידוע ומודעה לא מסרה באופן דאין כאן שום אחד מהם. - לדבריו גם הטור נתן שלשה טעמים לדחיית טענת האשה.

בבית שמואל [מהדו"ק] הביא טעם נוסף תמוה לרצון הבעל לגרשה

בבית שמואל מהדו"ק (דיהרנפורט תמט) נוסף: ... וצריך מסירת מודעה לשני טעמים שכתב דאין אונס, היינו מחמת דאינה ראויה לבנים לא הוי אונס כלל, אפילו במחילה גמורה. גם מחמת שאינו ראוי למוליד [במהדורת ראש פינה תיקנו, בלי להודיע: 'להוליד'. ובמהדורת פרידמן תיקנו, בלי להודיע: 'שאינה ראויה! (למוליד) [להוליד]], לא הוי מחילה אלא פשרה, וצריכה עכ"פ מסירת מודעה. - משמע מדבריו שמובאים שני טעמים מדוע אין כאן טענת אונס. ולא הבנתי דבריו, א. לתיקון מהדורת פרידמן שני הטעמים אחד הם, שהרי 'דאינה ראויה לבנים', הוא 'שאינה ראויה להוליד'. ואין כאן שני טעמים. ב. היכן מצא ברא"ש שני טעמים לרצון הבעל. ג. מנוסחת דפו"ר 'מחמת שאינו ראוי (למוליד) [להוליד]', נראה כוונתו שגם הבעל לא היה ראוי להוליד, ולא מצאתי טעם כזה², ואיזו סיבה לרצון הבעל לגרש יש בטעם זה. [ודוחק לפרש שהוא ראוי להוליד, אלא מכיון שלא מכל אשה זוכה אדם להבנות, טוען שהוא אינו ראוי להוליד ממנה. שהרי כבר טען שהחסרון ממנה]. - סוף דבר נראה שקטע זה נשתרבו על ידי מעתיק תלמיד טועה, והוא מהדברים רבים שתומים וקצרים, שבגללם ערך הבית שמואל את המהדורה בתרא שלו, ובצדק השמיט בה קטע זה.

וראיתי בראש פינה שביאר את תירוץ הבית שמואל, שהרא"ש לא כיון ב'ועוד' לתת טעם שלא לבטל המחילה גם אם היה אונס. 'רק כוונת הרא"ש היא לומר, חדא, דלא היה אונס כלל מחמת שלא היתה ראויה להוליד והיה מן הדין לגרשה. וגם מחמת טעם זה היה לה למסור מודעה'. אכ"כ מצאתי בבית שמואל מהדורה קמא וכו', ומעתיק שורות הנ"ל, ומסיים הרי נראה מבואר כמו שכתבתי. - ולא הבנתי היכן מצא כדבריו בשורות אלו.

גירשה וטוענת שעבר על תנאי ומחילתה באונס מהני מודעה

והנתיבות בבית יעקב (כאן) הקשה שהרי מבואר בחו"מ (שם, ג) דפשרה הוא מכמר, א"כ צריך מודעה ואונס. אם כן מה מועילה המודעה כיון שאין זה

אונס. כיון שבדין רוצה לגרשה, ומחלה לו כדי שלא יגרשנה על פי דין. ולכן פירש באופן מחודש, דהרי מה שכתב הבית שמואל דהוי כמו פשרה, היינו שנתפשרה שלא יגרשנה מחמת שלא ילדה עשר שנים, ומחמת שקיבל על עצמו שלא יגרשנה, מוחלת לו הכתובה. והנה אם יש עדים על זה, אפילו לא מסרה מודעה, טענתה טענה, שהרי לא מחלה לו אלא כדי שלא יגרשנה מחמת זה. וממילא כשרוצה לגרשה חייב ליתן לו כתובה. ולפי זה אפילו ליכא עדים על זה מהני, כשהיא מסרה מודעה לפני עדים, אפילו לא ראו עדים גוף המעשה של הפשר, ולא שמעו רק שמחלה סתם, ודאי שחייב ליתן לה הכתובה, שהרי לפי דבריה הבעל אינו מקיים התנאי שנתפשר עמה, שהוא מגרשה מטעם זה. ובאה מכח ממה נפשך, שאם אמת שנתפשר מכח זה, ודאי חייב כיון שמגרשה ועובר על התנאי. ואם מחלה סתם בלא תנאי המחילה כמתנה, ומהני מודעה אף בלא אונס. - אלא שמאחר שלא מסרה מודעה, מחילתה קיימת.

הקושי לפרש שעבר על התנאי וגירשה

ולא זכיתי להבין דבריו הקדושים, א. אם טענת האשה היא שבגירושה הפר הבעל את הסיכום עמה, ולכן בטלה מחילתה. לא היה צריך הרא"ש לכתוב בטענות האשה 'שמחלה מפני היראה', אלא לכתוב 'שמחילתה בתנאי הייתה, ועבר על תנאו'. ב. מדוע הוצרך הרא"ש להודיע ש'בדין היה עושה הבעל לישא אחרת'. ואין אונס זה גלוי, היה לו לומר בקצרה, שכיון שאינה נאמנת בטענתה שהמחילה היתה בתנאי, ועבר הבעל עליו. לכן כיון שלא מסרה מודעה מחילתה קיימת. ג. גם לא ידעתי לבאר, מדוע אם היתה זכות לבעל לגרשה, והתחייב שלא לגרשה תמורת המחילה, לא בטילה המחילה במקרה שהפר התנאי וגירש.

ביאור טעמי הרא"ש לקיים המחילה אף שטוענת שהיתה מיראה

לכן נראה שתביעת הכתובה לא היתה אחר גירושיה, ותובעת מהבעל שהפר תנאו. אלא שיורשי הבעל לאחר מיתתו מציגים שטר מחילה, והאלמנה טוענת שהמחילה היתה מיראה. וטענתה נדחית, כיון שהבעל היה זכאי לגרשה, ולכן הותיר על הכתובה אינו נחשב כמתנה מאונס, אלא כתשלום ראוי וסביר עבור הימנעות לגרשה. וכלשון הרא"ש 'שיחדתו בממון למנעו'. והוסיף, שאף אם נקבל שהתשלום מופרז, והפריזה מחמת יראה. אין זה אונס גלוי, שניתן לבטל בגללו את המחילה. ועוד שלא מסרה מודעה. וכשאין אונס לא מהני מודעה בלא אונס. ומבאר הבית שמואל שכשזכאי הבעל לגרש, המחילה למניעת הגירושין אינה נחשבת מתנה אלא פשרה, ואינה בטילה בלי מודעה.

הרצוה להוציא ממון שנתן באונס כדי שיוכל לבנות

בפתחי חושן (להגר" בלוי, מכירה ומתנה, כב, הע"ס עמ' תר) הביא משו"ת נצח ישראל (גרוסמן, יח), את הנדון שפתחנו בו בתחילת דברינו. במי שרצה להוציא מרפסת על גבי חלון חבירו, והשכן התחתון התנגד לזה, ואיים למסור תלונה לעיריה. והוצרך העליון להתפשר עמו, ונתן לו סכום כסף כדי שיסכים שיבנה המרפסת. ולאחר זמן תבע העליון את התחתון לדין תורה, שיחזיר לו מה שנתן לו. והוציא שטר מודעה בעדים, שכתבו שהכירו באונסו שאיים עליו בתלונה לעיריה. והוברר שגם מדין תורה היה לתחתון רשות להתנגד לבניית המרפסת מכח טענת האפלה.

אי אפשר לבטל פשרה שאיפשרה לבנות כשניתן לעכב על פי דין ודייק בשו"ת נצח ישראל, מסיום דברי הרא"ש "ועוד שלא מסרה מודעה", שאף שאם היה מגזם עליה לגרשה היה על פי דין, בכל זאת רק אם לא מסרה מודעה אין זה אונס, אבל אם מסרה מודעה היתה מבטלת המחילה אף שאין זה אונס, כי היה מותר לו לגרשה. ולמד מזה שאף אם על פי דין יכול הדייר התחתון לתבוע שלא לבנות בגלל שמחשיך, כיון שסוף סוף העליון היה אונס בדבר הפשרה כיון שרצה למסור אותו בעירייה, מסירת המודעה מבטלת הפשרה. אבל תמה על הרא"ש דלכאורה אם הבעל יש לו זכות על פי דין

1. כן הוא בדפוס ספרדי (פייבו די שאק) רלה, שנוצניו רנ, קושטא רנד ועוד. וכן העתיק המהרי"ק (קפה) מהטור. 2. אמנם מצאתי בטור דפוס שנוצניו ר"נ מודפס "מפני שאינו יולד". ואולי נמצא כן בעוד דפוסים. אבל לכאורה ברור שיש להשלים 'שאינה יולדת', וחסרון הגרש בתיבת יולד הוא שיבוש דפוס.

לגרשה והיא רוצה לזכות בדבר שלא מגיע לה, דהיינו שתישאר אשתו, ולכן מחלה, לא שייך בזה אונס, כי אם הבעל איים לגרשה שלא ע"פ דין והוא בגדר גזל, והאשה בכדי שלא יגזול אותה ויתרה על הכתובה זה אונס וא"כ הויתור הוא בבחינת תליוה ויהיב שאם האונס ידוע לא צריך מסירת מודעה, ואם אין האונס ידוע צריך מסירת מודעה, אבל א"צ העדים להכיר באונס, כמבואר בשו"ע סי' ר"ה הנ"ל, וזו סברא ראשונה בשו"ת הרא"ש, אבל מה שכתב הרא"ש "ועוד שלא מסרה מודעה", צריך להבין מה תועיל מסירת המודעה, הלא אין כאן אונס אלא רצון לזכות בדבר שלא מגיע לה על פי דין וגומרת עסק עם בעלה שתמורת המחילה תזכה להשאר איתו, ומאי מסירת מודעה שייך, והניח בצ"ע. והאר"י בזה ומסקנתו שהעליון שבנה אינו יכול לבטל את הפשרה כיון שהתחתון מדין תורה היה יכול לעכב אותו, וע"י הפשרה זכה במה שלא מגיע לו ע"פ הדין. [כשם שהאשה אינה יכולה לבטל מחילתה כיון שקיבלה תמורתה מה שלא מגיע לה ע"פ הדין].

המודעה תועיל לבטל את הפשרה וישומו מחדש שווי הנזק

אולם לפי מה שביארתי שהרא"ש סבר שאין הגיזום לגרש אונס, כיון שהיה מותר בדין לגרשה. והוסיף, שאף אם נקבל שהתשלום מופרז, והפריזה מחמת יראה. אין זה אונס גלוי, שניתן לבטל בגללו את המחילה. ועוד שלא מסרה מודעה. וכשאין אונס לא מהני מודעה בלא אונס. ומבאר הבית שמואל שכשזכאי הבעל לגרש, המחילה למניעת הגירושין אינה נחשבת מתנה אלא פשרה, ואינה בטילה בלי מודעה. אם כן בנידון שלנו שמסר מודעה. אם כן יתכן שהמודעה תבטל את הפשרה, ויכול העליון לדרוש מבית הדין שישומו ערך הנזק שעושה לתחתון, ושיחזיר לו התחתון את יתרת הסכום.

מתנה שאינה גלויה ומפורסמת אינה מתנה

עוד הביא בארוחת תמיד שם, דברי השו"ע (שם, ג): כל מתנה, בין של בריא בין של שכיב מרע, צריך שתהא גלויה ומפורסמת וכו', אלא אפילו אמר סתם 'כתבו לו', אינה כלום, אלא אם כן אמר 'כתבוה בשוקא וחתמו בפרהסיא' וכיוצא בזה. וכתב הרמ"א: מיהו אם החזיק אותו במתנה מעכשיו, לא שייך בה סתר. ולכן אם כתב ליה בשטר מתנה לך וחזק ביה מעכשיו, הוה ליה כאילו כתב 'כתבוה בשוקא'. אם כן גם במתנת יעקב ליוסף כאן, יש לערער עליה, שלא היתה גלויה ומפורסמת.

שכיב מרע הנותן כל נכסיו מעכשיו אינו יכול לחזור

מאיך כתב הטור (ח"מ ר"נ, טו) בשם הרמב"ם (זכיה ח, יח): וכן אם כתב כל נכסיו, ומפרש שנותן הכל מעכשיו ומקנה לו מחיים, הוא כשאר מתנת בריא, שאם הגיע השטר ליד מקבל, או שקנה מיד הנותן, קנה הכל, ואין יכול לחזור בו. וכתב הכנסת הגדולה (ח"מ שם, הגה"ט ס): הוא הדין מצוה מחמת מיתה, אם כתב כל נכסיו, ומפרש שנותן הכל מעכשיו, שדין מתנת בריא יש לה. מהר"י בן לב (ד, כו). וכן יראה מדברי הרב נימוקי יוסף פ' מי שמת (ב"ב קנא, א) גבי עובדא דאחתי דרב דימי בר יוסף.

יעקב התחזק כדי שמתנתו תחשב כמתנת בריא

ואיתא בפסיקתא רבתי (ג, ביום השמיני, ד): למה נתחזק ועמד וישב לו, רבי אחא אמר שלא אברך אותם (מיושב) [מיסב], ויאמרו מתנות שכיב מרע היו ברכותיו ולא היה יודע מה עשה, לכך נתחזק ועמד וישב, שידעו שמתנותיו היו מתנות בריא. וכן בחזקוני: ויתחזק ישראל (בראשית מח, ב), התחזק בחזקו להראות עצמו כבריא, לפי שמתנת שכיב מרע אם עמד יכול לחזור בו, ועכשיו לפי שרצה לברכס, נתכוון להיות מתנתו מתנת בריא שאינו יכול לחזור בו. והרב אמרי נועם כתב כעין זה: ויתחזק ישראל, שלא יאמרו שהיתה מתנת שכיב מרע ולא היה מיושב בדעתו. לפיכך ישב על המיטה, כדי שידעו שמתנתו מתנת בריא. [וכ"כ עוד ראשונים הובאו בתורה שלימה מח, כד, ובתוספות השלם]

מצוה לקיים דברי המת היא רק על מה שהושלש

בכתובות (ע, א) אמרו, הא מני רבי מאיר היא דאמר מצוה לקיים דברי המת. והקשו התוס' (ד"ה הא קיימא לך) כיון דהלכתא כרבי מאיר, למה הוצרכו חכמים לתקן שיהיו דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין, דבשלמא הא דרבי מאיר

שמצוה לקיים דברי המת, אצטריך משום דאיתא בברייתא האומר לעשות דבר לאחר מיתתו, שמצוה לקיים דבריו. אבל כיון דמצוה לקיים, למה להו תקנתא דדברי שכיב מרע ככתובין ומסורין. והריטב"א הקשה יותר, וכי תימא משום שמטעם מצוה לקיים אין כופין, וליכא אלא מצוה בעלמא, הא ליתא דאמרינן בגיטין (מ, א) האומר פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח עשה לה קורת רוח, כופין את היורשין לשחררה, משום מצוה לקיים דברי המת, הרי שכופין על מצוה לקיים. ותייץ רבינו תם דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא בדבר שהושלש בידו מתחילה לכך וכו', הא לאו הכי אין בו מצוה. **מצוה לקיים דברי המת אינה כשאומר שנותן אלא כשמצוה לתת** וכתב הריטב"א דהוא דוחק גדול. והריטב"א תייץ שאין אומרים מצוה לקיים דברי המת אלא במה שאומר בלשון צוואה, שאומר עשו כך וכך, אבל אם אמר בלשון מתנה, נתתי דבר פלוני לפלוני או הריני נותן דבר פלוני לפלוני, אין בזה משום מצוה לקיים דברי המת. ולפיכך הוצרכו לתקן דין מתנת שכיב מרע שהוא מקנה באמירה, ואפילו כשאומר בלשון צוואה אין בו משום מצוה, אלא כשאומר למי שסיפק בידו לעשות, כגון שמצוה ליורשין או לאחרים שהמזון ברשותם, או שנתן להם כח בדבר, ושומר כן בפניהם ושתקו או קבלו עליהם. הא לאו הכי אין כאן מצוה, ואלו דברים שהכל מסכימים עליהם.

יעקב אמר שארץ ישראל מושלשת ולכן מצוה לקיים נתינתו

ולפי זה באו דברי יעקב בדקדוק נמרץ, שתהא מתנתו מתנה. ואמר 'אל שדי נראה אלי בלזו בארץ כנען ויברך אותי, ויאמר אלי וגו' ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחרך'. אם כן עדיין ארץ ישראל הוא ביד שלישי, אם כן יש מצוה לקיים דברי המת, וכופין ליורשים כשעדיין המתנה ביד שלישי, כמו שתירץ רבינו תם.

יעקב נתן מעכשיו ולכן נתינתו נתינה אף שמצוה מחמת מיתה

ואם תאמר שאין זו מתנה מפורסמת, וגם מה שאתה מתחזק לומר שהיא מתנת בריא כתירוץ החזקוני ודעימו, אינו מועיל כלום, שהכל יודעים שהי מצוה מחמת מיתה. לזה אמר 'ועתה שני בניך הנולדים וגו', כלומר מעכשיו יהיו שלך, וכיון שהוא מעכשיו הוי כמתנה מפורשת, כסברת הרמ"א (רמב, ג) הנ"ל. וגם דין מתנת בריא יש לה, כיון שאני נותנה מעכשיו, כסברת הטור (ר"ב, טו) הנ"ל. ואפילו מצוה מחמת מיתה דין מתנת בריא יש לה, כסברת מהר"י בן לב שהביא הכנה"ג הנ"ל. אם כן כל הערעורים נתקנו, במה שאני נותן המתנה מעכשיו.

בכורת ראובן ניתנה לשבטים כולל לאפרים ומנשה

אלא שעדיין קשה שמתנה זו אינה כלום לשיטת הרשב"ם (בבא בתרא קכג, א ד"ה ואי לאו), שפירש שכשחטא ראובן ניטל חלק הבכורה ממנו, ונפלה ירושתו לשבטים, כמו שכתב הרב בעל פרשת דרכים (דרך האתרים, ג ד"ה והנה מציונו) עיי"ש. אם כן הרי נותן יעקב אבינו ליוסף הצדיק דבר שאינו שלו. לכך אמר 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי', דהם כשני בני לירושתי, לפי שהיו ראויים לצאת ממני, אלא שבגלל שבלבל ראובן יצועי, ברחו ממנו, כמו שכתב הרב עמודיה שבעה (ג, יח). אם כן הם בני, ומן הדין הם נוטלים חלק הבכורה.

נכדי רחל זוכין בירושה כי בזכותה יחזרו מהגלות

אלא שעדיין יש לפקפק בזה, חדא, שבדברים כאלו אין מוציאין ממון, שהם דברי נביאות. וגם במה שכתבנו שיש בנדון זה מצוה לקיים דברי המת, כיון שהוא ביד שלישי, שהקדוש ברוך הוא אמר ליתן לו ולזרעו את הארץ, וכדברי רבינו תם. מכל מקום הרי הריטב"א חולק עליו, ואמר שצריך גם שיהיה ברצון היורשים. לכן אמר 'ואני בבואי מפדן וגו' מתה עלי רחל, ואקברה שם בדרך אפרת (בראשית מח, ז). והכוונה על פי מה שאיתא בפרק יש נוחלין (בבא בתרא קכג, א), דבעו שם למה נתנה הבכורה ליוסף מלשאר השבטים. ותייצו, ר' יונתן אמר ראויה היתה הבכורה לצאת מרחל, דכתיב (בראשית לו, ב) אלה תולדות יעקב יוסף, אלא שקדמתה לאה ברחמים, דכתיב (בראשית כט, לא) וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה, ומתוך צניעות שהיתה ברחל, החזירה הקב"ה לה, מאי צניעותה דרחל, שמסרה ללאה הסיימנים שמסר יעקב לרחל,

בבואי מפקד משה עלי רחל בדרך, ואקברה שם בדרך אפרת, ולא הולכתיה לעיר, לא מיבעיא שלא הולכתיה לחברון, אלא אפילו לעיר שלא היה טורח כל כך לא הולכתיה. ועל כרחק יש לכם להודות שעשיתי זאת כדי שתהיה עזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזארדן. והיינו בשביל צניעות שמסרה הסימנים לאחותה ולא קנאתה באחותה, כמו שאמרו חז"ל. אם כן דין הוא שיודו בלב שלם ללקיחת חלק הבכורה ע"י בנה של רחל, וכמו שכתבנו לעיל. עכ"ד הארוחת תמיד הנ"ל.

כדי שלא תתבייש לאה. והקשו המפרשים, מדוע ניתן לרחל שכר הצניעות מנכסי השבטים שזכו בכורה מעת שחילל ראובן יצועי אביו, היה מן הראוי שיתן לה שכרה ממקום אחר, עיין בפרשת דרכים (דרוש כו"ד"ה ודקדוק), יעויין שם באורך. ושם תירץ לפי שרחל היתה סיבה שיתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומם. נמצא שבשביל צניעות זו נמשך תועלת לכל השבטים, אם כן בדין הוא שכל השבטים יתנו מחלקם לרחל בשביל הצניעות. לכן אמר יעקב אבינו 'ואני

זיו ההיכל - פקודת משה

ממרו רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

התחיל הגלות, וזה מה שרש"י הקדוש כוון במתק לשונו, מצרת השיעבוד שהתחילו לשעבדם, וע"כ כדי שבני יצאלו מהשיעבוד, נסתלק מיעקב הקץ שרצה לגלות, ומזה כמובן ה' ליעקב צער, והצער הזה גרם לכך, שהשיעבוד באמת התחיל באופן ממשי רק עם מות אחרון השבטים, וע"כ מסביר המדרש בדרשה האחרונה, משום שנסתמו ממנו, היינו מיעקב כל צרות שבעולם, וא"כ שיעקב ה' בשלוה לא ה' מה שיגן על הדור מפני צרות, ע"כ נסתם ממנו הקץ, כדי שיצטער ובזכות זה ינצל הדור, ובזה מתורצים כל הדקדוקים הנ"ל ודו"ק.

יחי יעקב בארץ מצרים וגו'. במדרש למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה, אלא כיון שנפטר יעקב אבינו התחילה שיעבוד מצרים על ישראל. ד"א למה היא סתומה מפני שבתם ממונו כל צרות שבעולם. **ובשם משמואל** להגה"ק מסוכטשוב זצ"ל מקשה, דלשני הטעמים הראשונים היתה צריכה להיות הסתימה להלן, במקום שהכתוב מדבר מפטירת יעקב, או קודם פרשת הברכות ששם רצה לגלות את הקץ, ולמה הקדימם למקום שמדבר מעיקר שני חייו י"ז שנה במצרים, וגם בטעם השלישי יש להבין מה ענין סתימת הפרשה להיות רמז לסתימת הצרות, עיי"ש מה שתירץ לדרכו בקודש.

ואמרתי מענין שובבים, דידוע מהאר"י הקדוש שישראל הוא כמנין יעקב"ב שט"ן, והוסיף על זה בפנינים יפות, כי בגלות שהשם ודרגה דישאל הם בעיקר בגלות, חסר להם כח זה להתגבר על השט"ן, ע"כ היו צריכים ב' פעמים יעקב"ב יעקב"ב, שהוא כמנין השט"ן, כדי להתגבר עליהם, עיי"ש. ולדרכנו יאמר כי גם שובבים"ם חושבנא דידיה כמנין שט"ן עה"כ, והכוונה כאשר בני מנצלים את תקופת השובבים"ם לתיקון מדת היסוד, מדת יוסף צדיקא ומתקנים את החטא הידוע הנקרא ר"ע, שוב יכולים להתגבר על השט"ן, כי שובבים"ם עולה במספרו כמנין שט"ן עם הכולל, ועיי"ז מחלישים כחו, וזה גם הכוונה ויחי יעקב בא"מ שבע עשרה שנה, כמנין טו"ב שזה ההיפוך מחטא זה שנקרא ר"ע, ועיי"ז גם אם ח"ו ויקרבו ימי ישראל למות, ואין להם יותר כח זה להתגבר על השט"ן ע"י בחי ישראל, שהוא כמנין יעקב"ב שט"ן וכנ"ל, יכולים להתגבר עליו ע"י מדת טו"ב, שאנו מעוררים בימי השובבים"ם, שג"כ מספרו כמנין שט"ן עה"כ וכנ"ל.

וזה גם הענין **ויאמר ישראל אל יוסף הנה אנכי מת**, הבחי של ישראל מת, אבל אם תשמרו על מדת יוסף יסוד צדיק, ואז תזכו והיה אלקים עמכם, כ"י ה"א מתהלך בקרבך, כי אם ח"ו פוגמים במדת יסוד יוסף, הרי נאמר ושב מאחרין, ועיי"ז אם תתחזקו במדת יוסף יהיה אלקים עמכם, וזה ע"י השובבים והתיקונים שעושים בשבועות אלה, שהם בבחי' מלקט נפזרים, עיי"ז **ויקרא יעקב אל בניו**, ואמר להם **הקבצו בני יעקב**, ואז שוב יהיו **ושמעו אל ישראל אביכם**, כי ענין קבוץ הנדחים מעורר הענין של קבוץ נפזרים, שזה התיקון לחטא זה. ועיי"ז ושמעו אל ישראל אביכם, תגיעו לדרגת ישראל שתוכלו להתגבר על השט"ן, שנקרא גם הוא ר"ע וכדברי הגמ' סוכה נ"ב ודו"ק היטב וא"ש בס"ד.

ולעני"ד לפרש בפשטות, דלכאורה קשה הלא השיעבוד של מצרים לא התחיל עד שמתו כל השבעים נפש של באי מצרים, כדאי' בפ' שמות, וא"כ מה זה שאומר התחילה שיעבוד מצרים על ישראל, וברש"י שנסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד שהתחילו לשעבדם, והרי זה כפל לשון, ויל"פ עפי"ד קדו"ז **במדרש אהרן** (פ' וישב אות פ"א), לפרש דברי רש"י בקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, דהנה איתא בגמ' (ב"מ פ"ה), כולחו שני יסורי דר"א לא שכיב אינש בלא זמניה, כולחו שני יסורי דרבי לא איצטריך עלמא למיטרא, ואפ"ה כי הוו עקרי פיגלא ממשרא הווה קיימא בירא מלאה מיא עיי"ש. ואף דלא מצינו כזאת בכל התנאים, האומנם מי הוא אשר בא בסוד ה' לדעת זאת, איזהו הצדיק אשר ע"י יסורים שלו הוא מגן ומחיה לכל הדור ומשפיע להם טובות גדולות, אכן זאת מצינו שרבינו הקדוש ה' נשמת צדיק כזה כנ"ל, וכן איתא בגמ' ג"כ יומא דמחין רבי, והיינו שה' בשמחה ה' רעה בעולם. והנה נודע דברי רבינו **מרוך האר"י ז"ל**, כי רבינו הקדוש ה' לו נשמת יעקב אבינו ע"ה. וא"כ גם יעקב אבינו ה' בבחי' זו בשעה שה' בשמחה ה' רע בעולם, ובשעה שה' לו יסורים ה' טובה גדולה בעולם כמו ביסורי רבינו הקדוש, ולכן מובן למה ה' ליעקב אבינו צרות רבות, בכדי להגן על הדור, ומסתמא ה' יעקב מקבל עליו היסורים באהבה לטובת הדור כרבינו הקדוש, אולם כאשר שב יעקב לבית אביו עלה בדעתו, שזכות אביו יצחק יגן על אנשי המקום, ויוכל הוא לישב כבר בשלוה, וזהו וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ובקש לישב בשלוה, כי סבר שזכות אביו מגין על ארץ מגורי אביו, אולם מסתמא אך נשמת יעקב אבינו ה' מסוגל לזה, כדמצינו ברבינו הקדוש. ולכן קפץ עליו רוגזו של יוסף, בכדי לצער, עכ"ל"ק.

ועפ"י דרכו בקודש של קדו"ז יש לומר, דמאחר וכבר נשלמה סאת היסורים של יעקב אבינו ע"ה, כדאי' בזוה"ק, ש"ז השנים שה' במצרים היו שנות השלוה היחידים של יעקב אע"ה, וע"כ רצו כבר המצרים לשעבד את בני", כי כבר

<p style="text-align: center;">פתרון החידה השבועית (זיגש) =</p> <p>וימצא על בנימין כתוב (בפרשתנו) "וילד זקנים קטן", ועל יוסף כתוב (פי וישם) כי בן זקנים הוא, ולי (בנימין) יש בתחילת שמו בן (בנימין). © כל הזכויות שמורות</p>	<p style="text-align: center; font-size: small;">חידה לפרשת השבוע</p> <p style="text-align: center; font-size: x-small;">מי אמרתי? אני ילד והוא בן אני והוא זקנים אני והוא אחים ולי יש בן.</p>
---	--

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שיכון) טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (שלמה)

רוב כלי העבודה: פטישון, רתנת, דיסק, מקדחות, מברגות, קונגו, וכיו"ב חדש! מכשיר חיתוך לקרמיקה: יעוץ וליזוי מקצועי הינם!

גמ"ח חדש!

160 מטבעות כסף

לעשיית פדיון נפש, על פי האריז"ל והרש"ש

טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (שלמה)

מזל טוב וגדא יאה

הננו בזאת לשגר ברכותינו המאליפות למע"כ ידידינו היקר

הרב ר' **יגאל שיאון** שליט"א

לרגל שמחת אירוסיו הבן עב"ג בשעטומי"צ ובמז"ט

יהי רצון שיזכה לראות מכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר.

מתפללי ביהמ"ד מערכת "נוה ההיכל"